

Eiropas Savienības
Padome

Briselē, 2023. gada 12. janvārī
(OR. en)

5211/23

SOC 12
ANTIDISCRIM 5
GENDER 5
JAI 21
FREMP 3
COHOM 7
EDUC 9

PAVADVĒSTULE

Sūtītājs:	Eiropas Komisijas ģenerālsekretāre, parakstījusi direktore <i>Martine DEPREZ</i>
Saņemšanas datums:	2023. gada 9. janvāris
Saņēmējs:	Eiropas Savienības Padomes ģenerālsekretāre <i>Thérèse BLANCHET</i>
K-jas dok. Nr.:	COM(2023) 7 final
Temats:	KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI Novērtējuma ziņojums par dalībvalstu stratēģiskajiem satvariem romu jautājumos

Pielikumā ir pievienots dokuments COM(2023) 7 *final*.

Pielikumā: COM(2023) 7 *final*

Briselē, 9.1.2023.
COM(2023) 7 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Novērtējuma ziņojums par dalībvalstu stratēģiskajiem satvariem romu jautājumos

{SWD(2023) 3 final}

IEVADS

Komisija saistībā ar savu vispārējo politisko prioritāti veidot Savienību, kurā valda līdztiesība, 2020. gada 7. oktobrī pieņēma jaunu ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģisko satvaru¹ (ES stratēģiskais satvars romu jautājumos). Balstoties uz iepriekšējā ES stratēģiskā satvara romu jautājumos 2011.–2020. gadam² izvērtējumu, jaunajā ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos ir izcelta nepieciešamība stiprināt ES un valsts līmeņa saistības, mainot paradigmu no sociālekonomiskās integrācijas uz visaptverošāku pieeju, veicinot romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību. Dalībvalstis ir atbalstījušas šo pieeju, 2021. gada 12. martā vienbalsīgi pieņemot Padomes ieteikumu par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību³.

ES stratēģiskā satvara romu jautājumos uzmanības centrā ir cīņa pret antičigānismu un diskrimināciju, vienlaikus ņemot vērā romu kopienas daudzveidību un nepieciešamību īstenot intersekcionālu pieeju attiecībā uz iespējamu kombinētu diskrimināciju etniskās piederības un citu īpašību dēļ, piemēram, tādēļ, ka persona ir sieviete, vecāka vai jaunāka persona, bērns, *LGBTIQ* persona, persona ar invaliditāti, ES robežās mobila persona, trešās valsts valstspiederīgais un/vai bezvalstnieks. Šis satvars arī veicina romu līdzdalību, nodrošinot iespējas, veidojot sadarbību un uzticību un iesaistot viņus visos politikas veidošanas un lēmumu pieņemšanas procesos, kas attiecas uz viņiem. Satvarā ir izklāstīti septiņi kopējie ES mērķi un pirmo reizi ir piedāvāti ES līmeņa mērķrādītāji 2030. gadam, lai nodrošinātu minimālu progresu. Minētie septiņi mērķi ir vērsti uz horizontālajām līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības jomām, kā arī uz izglītības, nodarbinātības, veselības aprūpes un mājokļu nozarēm. Panāktā progresa rezultatīvai uzraudzībai ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos arī tiek piedāvāts attiecībā uz dalībvalstīm izmantot rādītāju kopumu⁴.

ES stratēģiskais satvars romu jautājumos tika izstrādāts Covid-19 krīzes laikā, tajā ir ņemtaērā pandēmijas nesamērīgā ietekme uz romu kopienas, nosakot vadlīnijas labākai reaģēšanai uz izaicinājumiem, digitālās iekļaušanas veicināšanai un taisnīguma vides jomā nodrošināšanai.

Lai sasniegtu mērķus, kas definēti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos, ir nepieciešama rīcība gan ES, gan valstu līmenī, dalībvalstīm uzņemoties galvenos uzdevumus. Šā iemesla dēļ ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos un Padomes ieteikumā dalībvalstis tika aicinātas līdz 2021. gada septembrim izstrādāt valstu stratēģiskos satvarus⁵ un nosūtīt tos Komisijai. Ņemot vērā dalībvalstīs pastāvošo situāciju daudzveidību, valstu stratēģiskos satvarus bija paredzēts izstrādāt, izmantojot vienotu, taču diferencētu pieeju. Komisija aicināja visas dalībvalstis iekļaut kopīgus aspektus un minimālās saistības, iespējams, papildinot tās ar citām saistībām atkarībā no konkrētā valsts konteksta, turklāt aicināja tās dalībvalstis, kurās ir liels romu iedzīvotāju skaits (t. i., virs 1 %⁶), iekļaut vērienīgākas saistības.

¹ [COM\(2020\) 620](#) — *ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskais satvars*.

² Ziņojums par ES programmas attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam izvērtēšanu (COM(2018) 785 final).

³ Padomes Ieteikums (2021. gada 12. marts) par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību (2021/C 93/01); [Padomes Ieteikums \(2021. gada 12. marts\) par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību, 2021/C 93/01](#).

⁴ Izstrādāja Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (*FRA*) sadarbībā ar valsts kontaktpunktiem romu jautājumos (VKR), valsts statistikas birojiem un Komisiju.

⁵ Valsts stratēģiskais satvars romu jautājumos attiecas uz tādām romu integrācijas valsts stratēģijām un/vai integrētiem politisko pasākumu kopumiem plašākā sociālekonomiskajā kontekstā, kas saistīts ar romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību.

⁶ Bulgārija, Čehija, Grieķija, Rumānija, Slovākija, Spānija un Ungārija.

Papildinot ES stratēģisko satvaru romu jautājumos, Padomes ieteikumā ir izklāstīti pasākumi virzībai uz septiņu kopīgo mērķu izpildi atkarībā no tā, cik lielā mērā tie attiecas uz konkrētas valsts situāciju. Tajā arī ir uzsvērtā nepieciešamība ieviest saprātīgus uzraudzības mehānismus un pilnībā un optimāli izmantot gan ES, gan valsts līdzekļus.

Šajā paziņojumā ir izvērtēti valstu stratēģiskie satvari romu jautājumos, novērtētas dalībvalstu apstiprinātās saistības un sniegtas norādes par nepieciešamajiem uzlabojumiem. To papildina dienestu darba dokuments divās daļās, kurš sastāv no valstu iedaļām, kurās dots katras dalībvalsts, kā arī vairāku ES kandidātvalstu un Poznaņas procesā iesaistīto potenciālo kandidātvalstu⁷ pieņemto valsts stratēģiju analīzes kopsavilkums. Katrai dalībvalstij veltītajā iedaļā ir novērtēts, cik lielā mērā piedāvātie pasākumi atbilst mērķiem, kas noteikti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos un Padomes ieteikumā, izceļot jomas, kurās iespējami uzlabojumi, un daudzsoļas prakses piemērus. Dienestu darba dokumenta otrajā daļā, kurā apskatītas ES kandidātvalstis un potenciālās kandidātvalstis, ir izmantota tāda pati pieeja. Dienestu darba dokumenta pirmajā daļā ir iekļauta Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (*FRA*) izstrādāta tabula ar katras dalībvalsts noteiktajiem mērķrādītājiem, kā arī dots iniciatīvas *Roma Civil Monitor (RCM)*⁸ sagatavotais kopsavilkums par konstatējumiem attiecībā uz valstu novērtējumu ziņojumiem.

1. VALSTU STRATĒĢISKO SATVARU ROMU JAUTĀJUMOS VISPĀRĒJS NOVĒRTĒJUMS

Līdz 2021. gada septembrim savus valsts stratēģiskos satvarus romu jautājumos (VSSRJ) bija iesūtījušas piecas dalībvalstis, vairums pārējo dalībvalstu tos iesūtīja tikai laikposmā no 2021. gada oktobra līdz 2022. gada maijam. Divas dalībvalstis savus VSSRJ pieņēma tikai 2022. gada jūnija beigās⁹. Sešās dalībvalstīs vai nu jau tiek īstenotas stratēģijas, kuras plānots turpināt arī pēc 2021. gada, vai arī pastāv integrēti politikas pasākumi¹⁰, savukārt viena dalībvalsts vēl nav atjauninājusi savu VSSRJ, kura darbība beidzās 2021. gada 31. decembrī. Šo septiņu dalībvalstu novērtējums tika veikts, balstoties uz anketu par esošiem un plānotiem pasākumiem, kuras mērķis bija noteikt, cik lielā mērā šajās valstīs spēkā esošajos satvaros un plānos ir iestrādāti elementi, kas izklāstīti jaunajā ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos un Padomes ieteikumā¹¹.

Šajā novērtējumā tiek aplūkota VSSRJ iekļauto pasākumu atbilstība Padomes ieteikumā ierosinātajiem pasākumiem. Tajā tiek aplūkots arī tas, cik lielā mērā minētie pasākumi atspoguļo katrā dalībvalstī pastāvošos galvenos izaicinājumus, un tiek izvērtēts, vai tie ir pietiekami vērienīgi, lai palīdzētu sasniegt mērķus, kas definēti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos, kā arī tajā noteiktos mērķrādītājus 2030. gadam. *FRA* analizēja VSSRJ noteiktos

⁷ Albānija, Bosnija un Hercegovina, Ziemeļmaķedonija, Melnkalne, Serbija un Kosova (šis nosaukums neskar nostājas par statusu un atbilst ANO Drošības padomes Rezolūcijai 1244/1999 un Starptautiskās Tiesas atzinumam par Kosovas neatkarības deklarāciju), kuras Poznaņas procesa ietvaros ir apņēmušās saskaņot savus valsts stratēģiskos satvarus / rīcības plānus romu jautājumos ar ES satvaru romu jautājumos.

⁸ Sagatavošanas darbība 2021–2025. gadam — *Roma Civil Monitor* ziņojums “Romu un romiem labvēlīgas pilsoniskās sabiedrības spēju stiprināšana un iesaistīšana politikas pārraudzībā un pārskatīšanā”. Pilsoniskās sabiedrības līdzdalība un iesaiste veido būtisku daļu no ES satvara romu jautājumos. Romu un romiem labvēlīgas organizācijas jau bija iesaistītas iepriekšējo īstenošanas novērtējumu sagatavošanā.

⁹ Sk. pielikumu, kurā dota pārskata tabula par iesniegtajiem dokumentiem.

¹⁰ Vispārēji sociālās iekļaušanas un diskriminācijas novēršanas pasākumi.

¹¹ Malta nav pieņēmusi valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos, jo tās teritorijā nav zināmas romu kopienas.

mērķrādītājus un rādītājus. Pie katra mērķa ir sniegti dalībvalstu īstenoti daudzsološas prakses piemēri.

1.1. Novērtējuma kopsavilkums

a) Kopīgi aspekti, minimālās saistības, vērienīgākas saistības

ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos ir ierosināts, ka visos VSSRJ būtu jāiekļauj daži kopīgi aspekti, kas vērsti uz līdztiesību, līdzdalību un daudzveidību; integrēšanas pasākumu un mērķorientētas rīcības kombinācija; uzlabota mērķu plānošana un datu apkopošana. Lai šos aspektus īstenotu praksē, dalībvalstis tika aicinātas savos VSSRJ kā minimālās saistības paredzēt šādus elementus, kuri arī ir atspoguļoti minētajā Padomes ieteikumā:

- atsauces vērtību un mērķrādītāju noteikšana vispārējo ES mērķu un galveno mērķrādītāju sasniegšanai, citstarp attiecībā uz konkrētām grupām, atspoguļojot romu daudzveidību;
- antičigānisma un diskriminācijas novēršana;
- marginalizētu romu sociālekonomiska iekļaušana;
- mērķorientētu un vispārīgu pasākumu apvienošana;
- īpaši paredzēta budžeta iedalīšana, kā arī īstenošanas, ziņošanas, pārraudzības un panāktā progresa izvērtēšanas mehānismu izveide;
- romu un romiem labvēlīgas pilsoniskās sabiedrības organizāciju, nozaru ministriju, līdztiesības iestāžu un citu dalībnieku iesaiste sistēmiskā konsultāciju un sadarbības procesā;
- pilsoniskās sabiedrības organizāciju aktīvas līdzdalības veicināšana politikas veidošanā un valsts un ES platformu procesos; un
- nepieciešamo pilnvaru, resursu un personāla piešķiršana valsts kontaktpunktiem romu jautājumos (VKRJ) un to lomas stiprināšana, t. sk. reformējot valsts romu platformas.

Kopumā dalībvalstis savos VSSRJ ir atspoguļojušas vairumu jauninājumu, kas ieviesti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos, kā arī ir īstenojušas trīs pīlāru pieeju attiecībā uz līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību. Atkarībā no valsts konteksta tās arī ir paredzējušas Padomes ieteikumā ierosinātos pasākumus.

Astoņas dalībvalstis (CZ, EL, ES, FR, HR, LT, SI un SK) savos VSSRJ ir iekļāvušas ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos ierosinātos kopīgos aspektus un minimālās prasības, savukārt 12 citas dalībvalstis (AT, BE, BG, DE, EE, FI, HU, IT, LV, NL, PL un RO) tos ir iekļāvušas daļēji. Iztrūkstošie elementi pārsvarā ir mērķrādītāji, skaidri iezīmēti budžeta līdzekļi īstenošanai un pārraudzībai, kā arī pasākumi, kas saistīti ar daudzveidību romu kopienas ietvaros. Atlikušās sešas dalībvalstis (CY, DK, IE, LU, PT un SE) ir iekļāvušas minimālās saistības ļoti ierobežotā mērā.

Atkarībā no konkrētās valsts konteksta ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos dalībvalstis, kas saskaras ar konkrētiem izaicinājumiem attiecībā uz romu līdztiesību un iekļaušanu, tika aicinātas papildināt kopīgos aspektus un minimālās saistības ar papildu saistībām. Šādi konkrētie izaicinājumi ir, piemēram, romu dzīves apstākļi, starpvalstu mobilitāte un ar oficiāliem dokumentiem saistīti jautājumi. Izmantojot kopējo, taču diferencēto pieeju, daudzas dalībvalstis iekļāva papildu saistības, piemēram, nosakot kvantitatīvus mērķrādītājus noteiktās **jomās** vai detalizēti izklāstot, kā tās plāno ieguldīt ES un valsts līdzekļus par labu romiem.

Turklāt septiņām dalībvalstīm (BG, CZ, EL, ES, HU, RO un SK), kurās ir lielākās romu kopienas (vairāk nekā 1 % no kopējā iedzīvotāju skaita), savos VSSRJ bija jāiekļauj vēl vērienīgākas saistības. Tās visas un arī Horvātija iesniedza VSSRJ ar vērienīgākām saistībām (taču ar atšķirīgu ambīciju līmeni) diskriminācijas novēršanai un apkarošanai un antičigānisma un pret romiem vērstu aizspriedumu un stereotipu novēršanai. Vairums šo VSSRJ bija papildināti ar plānu vai pasākumu kopumu, kurā norādīts, kā ES un valsts budžeta līdzekļi tiks tērēti romu līdztiesības un iekļaušanai veicināšanai. Šīs dalībvalstis iekļāva plānus segregācijas risināšanai un novēršanai izglītībā un mājokļu jomā. Attiecībā uz mājokļiem konkrēti segregācijas novēršanas pasākumi nav paredzēti Bulgārijā un Rumānijā. Tomēr pasākumu finansēšanas plānos sniegtā informācija bieži vien nav pietiekami detalizēta.

b) Mērķi un pasākumi

ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos ir norādīts, ka **antičigānisma un diskriminācijas novēršanai un apkarošanai** ir būtiska nozīme romu līdztiesības un iekļaušanas nodrošināšanā. Vairums dalībvalstu ir iekļāvušas pasākumus šajā jomā atbilstoši Padomes ieteikumam. Tomēr šie pasākumi netiek sistemātiski īstenoti transversāli visās nozarēs. Tikai dažos VSSRJ ir iekļauti pasākumi intersekcionālas un multiplas diskriminācijas uz jebkuras neaizsargātības pamata novēršanai.

Daudzos VSSRJ ar romiem saistīti **sociālās iekļaušanas veicināšanas** pasākumi ir sasaistīti ar valsts politikas programmām un finansējumu, t. sk.. ES fondu līdzekļiem, īstenojot integrētu pieeju, kas vērsta uz nabadzības un sociālās atstumtības novēršanu, bērnu aizsardzību un piekļuvi izglītībai un pamatpakalpojumiem. Tomēr daudzos gadījumos nav skaidri aprakstīts, cik liels būs romu kopienas ieguvums no šīm integrētajām politikām.

Attiecībā uz **romu līdzdalību** konsultatīvos mehānismos, kā arī politikas veidošanas un lēmumu pieņemšanas procesos daudzas dalībvalstis atsaucas uz romu pienesumu VSSRJ izstrādē, kas sniegts, citstarp darbojoties valsts romu platformās. Tomēr iniciatīvas *Roma Civil Monitor* veiktais romu pilsoniskās sabiedrības novērtējums¹² liecina, ka ciešāka iesaiste un sadarbība ir gan iespējama, gan nepieciešama.

Vairumā VSSRJ ir plānots nodrošināt nepārtrauktu sadarbību ar romiem, veicinot viņu līdzdalību visā stratēģiju īstenošanas gaitā, kā arī pārraudzības, novērtēšanas un ziņošanas procesos. Dalībvalstis (piem., AT, BE, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, HU, LT, LV, SE, SK un SI) ir arī aprakstījušas aktivitātes romu organizāciju, citstarp organizāciju, kas pārstāv romu sievietes, jauniešus un bērnus, iespēju nodrošināšanai un līdzdalības veicināšanai, lai arī mazāka uzmanība ir pievērta investīcijām šo organizāciju spēju attīstīšanā.

Pie nozaru uzdevumiem attiecībā uz **izglītību, nodarbinātību, veselības aprūpi un mājokļiem** daudzos VSSRJ ir atzīstamā apmērā iekļauti ieteiktie pasākumi. Daļa no šiem pasākumiem, kur tas iespējams, ir saistīti ar valsts statistikā balstītiem valsts mērķrādītājiem un rādītājiem. Izglītībai veltītais nozares uzdevums ir izceļams kā tas, kurā dalībvalstis plāno veikt visplašākos pasākumus. Tomēr šķiet, ka attiecībā uz segregācijas novēršanu izglītībā un mājokļu jomā plāni nav pietiekami, lai sekmīgi atrisinātu šo problēmu pilnībā. Turklāt

¹² Detalizēts novērtējums ir dots dienestu darba dokumenta pirmās daļas papildinājumā.

pasākumi nodarbinātībā, veselības aprūpē un mājokļu jomā ne vienmēr atbilst tam izaicinājumu apmēram un sarežģītībai, ar ko saskaras romi.

c) Mērķrādītāji¹³

Vairākas dalībvalstis, jo īpaši tās, kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits, ir noteikušas valsts mērķrādītājus atbilstīgi ES līmeņa mērķrādītājiem, kas norādīti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos. Prognozējams, ka šīs dalībvalstis sniegs lielu pienesumu kopējiem centieniem nolūkā sasniegt šos mērķrādītājus. Ungārija un Slovākija ir tikai daļēji noteikušas valsts mērķrādītājus atbilstīgi ES līmeņa mērķrādītājiem. Rumānija ir iekļāvusi tikai dažus valsts mērķrādītājus, kas neatbilst ES līmeņa mērķrādītājiem.

Citas dalībvalstis ir noteikušas kvantitatīvus vai kvalitatīvus valsts mērķrādītājus attiecībā uz citiem jautājumiem, nevis tiem, kuriem ir noteikti ES līmeņa mērķrādītāji tā mērķa kontekstā, kas minēts ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos. Tāpēc nav iespējams precīzi izmērīt, cik lielā mērā tās veicina ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos noteikto mērķrādītāju sasniegšanu. Dažas dalībvalstis (DE, DK, LU, NL un SE) mērķrādītājus nav noteikušas.

Dažas dalībvalstis, kurās ir mazāks romu iedzīvotāju skaits, ir noteikušas ES līmeņa mērķrādītājiem atbilstošus valsts mērķrādītājus (jo īpaši HR, bet arī EE, SI, FI un LT attiecībā uz atsevišķiem mērķiem), un Komisija šos centienus vērtē atzinīgi. Atkarībā no valsts izaicinājumiem un konteksta vairāk dalībvalstu varētu sekot šiem pozitīvajiem piemēriem.

Kopumā iesniegtie VSSRJ (jo īpaši no dalībvalstīm, kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits) liecina, ka ir pieliktas atzīstamas pūles, nosakot mērķrādītājus, kas atbilst ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos noteiktajiem mērķrādītājiem, un plānojot attiecīgos pasākumus. Tomēr Rumānija nav noteikusi valsts mērķrādītājus atbilstīgi tiem mērķrādītājiem, kas norādīti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos. Valsts mērķrādītāju neesamība valstī, kurā ir vislielākais romu iedzīvotāju skaits, rada riskus, ka negatīvi tiks ietekmēta dalībvalstu kopējā spēja sasniegt 2030. gada mērķrādītājus, kas noteikti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos.

1.2. Valstu kontaktpunktu romu jautājumos (VKRJ) statuss un loma

ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos ir ieteikts, ka VSSRJ būtu jānodrošina VKRJ vismaz atbilstošas pilnvaras, resursi, personāls un institucionālās pilnvaras. VSSRJ ietvaros kontaktpunktiem arī būtu jānodrošina iespējas efektīvi koordinēt rīcību ar nozaru ministrijām un citām attiecīgajām iestādēm, uzraudzīt ar romiem saistītas politikas īstenošanu un stiprināt sadarbību ar romu pilsonisko sabiedrību, arī izmantojot valsts romu platformas.

Lai arī VKRJ ir būtiska loma iestāžu un pilsoniskās sabiedrības sadarbības un romu līdzdalības veicināšanā, to pilnvaru apmērs dažādās dalībvalstīs ir atšķirīgs. Kopumā jaunajās stratēģijās VKRJ netiek piešķirti papildu finanšu vai personāla resursi, un, lai arī dažiem ir plašas pilnvaras, to iespējas rezultatīvi veikt koordinācijas darbu joprojām ir ierobežotas.

Dalībvalstīm, kurās ir liels romu iedzīvotāju skaits, ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos tika ieteikts stiprināt VKRJ lomu un statusu, lai nodrošinātu rezultatīvu koordināciju un romu

¹³ Pārskats par katras dalībvalsts mērķrādītājiem attiecībā uz visiem mērķiem ir dots dienestu darba dokumenta pirmās daļas papildinājumā.

līdztiesības un iekļaušanas aspektu integrēšanu dažādās nozarēs reģionālā un vietējā līmenī. Minētajā satvarā dalībvalstis arī tika aicinātas VKRJ iesaistīt starpvaldību plānošanas procesā par ES līdzekļu sadalījumu romu kopienām un šo līdzekļu izmantošanas pārraudzībā, kā arī nodrošināt, ka valsts politikas un publiskie pakalpojumi faktiski sasniedz romu iedzīvotājus, citstarp tos, kas dzīvo attālos un lauku apgabalos.

Vairums dalībvalstu, kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits, saviem VKRJ ir piešķirušas atbilstošas pilnvaras un lomu koordinācijā un sadarbībā ar ministrijām, īstenojot VSSRJ, arī izmantojot ES līdzekļus. Daudzsološu priekšzīmi šajā sakarā rāda Slovākija, Spānija, Horvātijā un Čehija. Tomēr arī šajās dalībvalstīs, šķiet, nav palielināti VKRJ personāla komplektēšanas un finanšu resursi. Tas varētu ierobežot šo kontaktpunktu spējas pilnībā uzraudzīt VSSRJ īstenošanu un ziņot par to, kā arī viņu iesaisti integrācijas politikas un programmu izstrādē un uzraudzībā. Pārējās dalībvalstīs dažiem VKRJ ir ļoti ierobežoti resursi un spējas.

2. HORIZONTĀLIE UZDEVUMI

2.1. Atpazīt un novērst antičigānismu un diskrimināciju

Padomes ieteikumā dalībvalstis tiek aicinātas atpazīt un novērst antičigānismu un diskrimināciju, citstarp atpazīstot aizskaršanu, naida noziegumus un naida runu gan tiešsaistē, gan bezsaistē. Ieteikumā dalībvalstīm arī tiek lūgts izstrādāt un atbalstīt visaptverošu sistēmu cietušo atbalstam, vairot informētību par antičigānismu un par romu vēsturi, citstarp pieminot romu holokaustu un īstenojot samierināšanas procesus sabiedrībā.

Kopumā dalībvalstis ir pielikušas ievērojamas pūles, saskaņojot savus VSSRJ ar Padomes ieteikumu. Vairums dalībvalstu ir izstrādājušas pasākumus diskriminācijas, naida runas un naida noziegumu novēršanai, kā arī zināmā mērā antičigānisma apkarošanai. Šie pasākumi ietver informētības vairošanas un informācijas kampaņas, kuru mērķauditorija ir sabiedrība kopumā, publiskās iestādes un mediji. Lai arī Ungārija analītiskajā sadaļā atsaucas uz antičigānismu, tā nav paredzējusi konkrētus pasākumus antičigānisma apkarošanai. Bulgārija ir minējusi pret romiem vērstas negatīvas attieksmes novēršanu, taču ierosinātajos pasākumos galvenā uzmanība ir pievērsta diskriminācijai, nevis antičigānismam. Turklāt dažu pasākumu mērķis ir sistemātiski iesaistīt līdztiesības iestādes romu līdztiesības pasākumos un popularizēt pozitīvus vēstījumus par romiem un pozitīvus piemērus no romu vidus. Dažos VSSRJ ir piedāvāti pasākumi intersekcionālas vai multiplas diskriminācijas novēršanai, citstarp īpaša rīcība, lai risinātu konkrētos izaicinājumus, ar ko saskaras romu sievietes.

Vairākas dalībvalstis savos VSSRJ ir iekļāvušas pasākumus romu vēstures un kultūras popularizēšanai, piemēram, veicinot dialogu, lai atzītu pagātnē notikušas netaisnības, un iesaistoties samierināšanas procesos. Romu vēstures un kultūras popularizēšanas pasākumu piemēri ietver arī konkrētu elementu izstrādi un ieviešanu mācību programmās un mācību grāmatās, Starptautiskās romu dienas (8. aprīlis) un Romu holokausta upuru piemiņas dienas (2. augusts) atzīmēšanu. Dažās dalībvalstīs šīs dienas ir atzītas ar likumu. Vairākas dalībvalstis finansē romu vēsturei un kultūrai veltītas radio un televīzijas programmas un muzejus.

Lai arī vairums dalībvalstu savos VSSRJ ir atzinušas rasisma un diskriminācijas esību, šī apziņa būtu pārveidojama vēl spēcīgākos pasākumos, lai atbilstošāk risinātu dažās dalībvalstīs identificētos izaicinājumus.

Daži daudzsološas prakses piemēri ir tiesisko instrumentu izmantošana diskriminācijas novēršanai un naida runas apkarošanai Francijā, kā arī Antičigānisma likuma¹⁴ pieņemšana Rumānijā.

Informācija par budžeta piešķirumiem šim mērķim, konkrēti VSSRJ īstenošanai vai attiecīgu integrācijas programmu īstenošanai, vai nu iztrūkst, vai ir samērā vispārīga un nenoteikta. Krievijas karš Ukrainā ir izraisījis ievērojamas bēgļu plūsmas, viņu vidū ir arī Ukrainas romi¹⁵. Šī situācija ir atklājusi dažādus riskus, kam viņi ir pakļauti, ieskaitot nevienlīdzīgu attieksmi¹⁶. Lai arī dalībvalstu līdzšinējie centieni risināt situāciju ir atzīstami, būtu jādara vairāk, lai apmierinātu no Ukrainas bēgošo romu vajadzības, optimāli izmantojot VSSRJ nolūkā nodrošināt, ka viņiem ir vienādas iespējas piekļūt vispārējai izglītībai, nodarbinātībai, mājokļiem, veselības aprūpei un sociālajai aprūpei, kā arī citiem pamatpakalpojumiem.

2.2. Nabadzības un sociālās atstumtības mazināšana, lai aizvērtu sociālekonomisko plaisu starp romiem un iedzīvotājiem kopumā

Padomes ieteikumā dalībvalstis tiek aicinātas vērsties pret ārkārtīgi augsto nabadzības riska rādītāju, materiālo un sociālo nenodrošinātību romu iedzīvotāju vidū.

Šā mērķa ietvaros paredzēto pasākumu nolūks ir novērst nabadzības pārneš starp paaudzēm un bērnu nabadzību, kā arī mazināt romu sociālo atstumtību. Tas tiks panākts, uzlabojot viņu piekļuvi publiskajiem pamatpakalpojumiem un sociālajiem pabalstiem, īstenojot koordināciju starp attiecīgajām nozarēm, piemēram, izglītību un nodarbinātību.

Dažas dalībvalstis (piem., BG, DE, EL, ES, HR, HU un SI) uzdevumu mazināt nabadzību un sociālo atstumtību ir iekļāvušas kā konkrētu atsevišķu mērķi. Čehija šo mērķi nav iekļāvusi, taču ir noteikusi vienu mērķrādītāju, kas atbilst ES līmeņa mērķrādītājam. Citas dalībvalstis savos VSSRJ šo mērķi nav iekļāvušas, taču ir iekļāvušas pasākumus sociālekonomiskās iekļaušanas jautājuma risināšanai un nabadzības apkarošanai nodarbinātības, izglītības, veselības aprūpes un mājokļu nozares uzdevumu ietvaros.

Pasākumi digitālās plaisas mazināšanai un nelabvēlīgā situācijā esošo romu kopienu digitālās iekļaušanas veicināšanai ir konkrēti iekļauti tikai atsevišķos VSSRJ, savukārt citos tie ir paredzēti kā daļa no dalībvalsts vispārējās sociālās iekļaušanas politikas.

Dažos VSSRJ ir dotas atsauces uz Eiropas Garantijas bērniem¹⁷ un Eiropas Sociāla fonda Plus (ESF+)¹⁸ finansējuma iespējam bērnu nabadzības novēršanai, taču nav dota detalizēta informācija par budžeta piešķirumiem.

Daudzsološa prakse ir Grieķijā izveidotās subsīdijas enerģētiskās nabadzības novēršanai, izsniedzot “enerģijas karti” skartām mājsaimecībām, taču visaptveroša integrētu pakalpojumu pakete šīs parādības apkarošanai vēl ir jāizstrādā. Arī Ungārija īsteno

¹⁴ [Likums Nr. 2/2021 par antičigānisma novēršanas un apkarošanas pasākumiem.](#)

¹⁵ Saskaņā ar 2001. gada tautas skaitīšanas datiem Ukrainas romu iedzīvotāju skaits bija 47 917. Pēc citiem aprēķiniem, piemēram, saskaņā ar Eiropas Padomes aplēsēm, šis skaits ir daudz augstāks.

¹⁶ [Krievijas agresijas karš pret Ukrainu — plaša ietekme uz pamattiesībām ES \(europa.eu\).](#)

¹⁷ [Eiropas Garantija bērniem.](#)

¹⁸ [Eiropas Sociālais fonds Plus](#) — ESF+ partnerībā.

daudzsološas prakses piemēru, iekļaujot konsultācijas un apmācību par mājsaimniecību parādu novēršanu.

2.3. Sekmēt līdzdalību, nodrošinot iespējas, veidojot sadarbību un uzticēšanos

Padomes ieteikumā dalībvalstis tiek aicinātas attiecīgā gadījumā pastiprināt romu, citstarp sieviešu, bērnu, jauniešu, vecāka gadagājuma cilvēku un personu ar invaliditāti, jēgpilnu līdzdalību un apspriešanos ar viņiem, lai nodrošinātu faktisku atbalstu romu līdztiesībai un nediskriminēšanai.

Lai veicinātu apspriešanos ar romu pilsonisko sabiedrību valsts politikas pārskatīšanā un izstrādē, romu līdzdalība ir iekļauta vairumā VSSRJ, iesaistot viņus vai nu tieši uz romiem orientētās valdības konsultatīvajās un padomdevēja struktūrās, vai etnisko un nacionālo minoritāšu struktūrās.

Dažos VSSRJ ar pasākumiem šā mērķa kontekstā tiek atbalstīta romu pilsoniskās sabiedrības organizāciju (PSO), arī romu sieviešu un jauniešu organizāciju, spēju palielināšana un iespēju nodrošināšana tām. Šajos pasākumos ir paredzēts izveidot un nostiprināt daudzfunkcionālus romu kopienas centrus, kas sniegs dažādus pakalpojumus, piemēram, veselības aprūpi, vecāku prasmju attīstīšanu, atbalstu līdzdalībai izglītībā, lasītprasmes un ārpusskolas nodarbības, kā arī konsultācijas un atbalstu darba meklētājiem.

Dažos VSSRJ ir iekļauti pasākumi nolūkā popularizēt pozitīvus piemērus no romu vidus vai veicināt romu rekrutēšanu darbam valsts iestādēs. Lai arī dažos VSSRJ ir minēta nepieciešamība stiprināt romu pārstāvniecību un palielināt romu organizāciju spējas, tikai dažas dalībvalstis ir ierosinājušas konkrētus pasākumus šajā nolūkā.

Spānijai ir daudzsološas prakses piemērs šajā jomā. Tā ir pieņēmusi pasākumus nolūkā palielināt PSO, kā arī romu sieviešu un jauniešu spējas, lai nodrošinātu viņu jēgpilnu līdzdalību un pilsonisko iesaisti. Vēl vienu daudzsološas prakses piemēru piedāvā Itālija, kurā darbojas Valsts romu un sintu platforma un Kopienų forums. Igaunija, Latvija un Austrija piedāvā vēl citus piemērus, kā veidot strukturētu un regulāru dialogu starp attiecīgajām ieinteresētajām pusēm, piemēram, izmantojot valsts romu platformas vai citus konsultatīvos procesus.

3. NOZARU UZDEVUMI — ČETRAS GALVENĀS JOMAS

3.1. Palielināt faktisku līdztiesīgu piekļuvi kvalitatīvai un iekļaujošai vispārējai izglītībai

Padomes ieteikumā dalībvalstis tiek aicinātas nodrošināt faktisku vienlīdzīgu piekļuvi visa veida izglītībai un līdzdalību tajā, sākot no pirmsskolas izglītības līdz terciārajai izglītībai, ieskaitot arī tālākizglītību un mūžizglītību. Padomes ieteikumā dalībvalstis arī tiek aicinātas novērst un nepieļaut segregāciju izglītībā.

Šā uzdevuma ietvaros dalībvalstu paredzētie pasākumi iekļauj plašu aktivitāšu klāstu attiecībā uz piekļuvi pirmsskolas izglītībai un aprūpei, piekļuves izglītībai veicināšanu, lasītprasmi mācību valodā, atbalstu romu bērniem digitālo prasmju apgūšanā, pasākumus, lai veicinātu palikšanu skolā un novērstu priekšlaicīgu izglītības pārtraukšanu, un zināmā mērā arī pasākumus iegūtā izglītības līmeņa paaugstināšanai un romu skolēnu izglītības turpināšanai pēc obligātās izglītības iegūšanas.

Atbilstoši ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos paredzētajām vērienīgākajām saistībām visas dalībvalstis, kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits, ir iekļāvušas pasākumus segregācijas novēršanai un romu skolēnu pārejas uzsākšanai no nošķirtām skolām uz vispārējās izglītības plūsmu. Tomēr dažos gadījumos (piem., HU, RO un SK) piedāvātie pasākumi nešķiet atbilstoši šo izaicinājumu apmēram, jo tie ne vienmēr ir sistemātiski izvērsti no labi definētas pamatsituācijas un tiem nav piesaistīti rādītāji un mērķrādītāji. Ar citiem pasākumiem tiek veicināta romu bērnu iekļaušana skolās un diskriminācijas apkarošana. Vairākos VSSRJ ir minēta mācību materiālu izstrāde romu valodā un to izmantošana.

Lielākajā daļā VSSRJ nav iekļauti pietiekami pasākumi, lai uzlabotu romu studentu sociālo mobilitāti un palīdzētu viņiem pēc vidējās izglītības iegūšanas sekmīgi pāriet terciārajā izglītībā. VSSRJ kopumā nav pievērsta pietiekama uzmanība tam, kā novērst šķēršļus romu bērnu (citstarp to bērnu, kas dzīvo attālās, lauku vai nošķirtās teritorijās) līdzdalībai bērnudārzos. Nav arī piedāvāti atbilstoši pasākumi romu skolotāju, skolotāju palīgu un mediatoru nodarbinātības veicināšanai. Pasākumi romu pieaugušo izglītības atbalstīšanai ir minēti vairākos VSSRJ (piem., AT, BG, DE, EL, ES, HR, HU, FI, IT, LT, PL un SI).

Daudzos VSSRJ ir neskaidras norādes uz šai jomai atvēlētajiem budžeta līdzekļiem, un tāpēc ir grūti izvērtēt finansējuma atbilstību vai prognozēt piedāvāto pasākumu iespējamo ietekmi.

Pasākumi priekšlaicīgas izglītības pārtraukšanas novēršanai nav pietiekami papildināti ar atbilstošiem pasākumiem izglītību pametušo romu skolēnu atkārtotai integrācijai formālajā izglītībā. Dažās dalībvalstīs (piem., CZ, HR, IT, LV un SK) ir ieviesti pasākumi, lai risinātu un novērstu nepareizas diagnozes uzstādīšanu, kuras dēļ romu skolēnus nepamatoti ievieto izglītības iestādēs, kas paredzētas personām ar īpašām vajadzībām. Ir nepieciešams vairāk pasākumu digitālo prasmju izglītībā attīstīšanai un piekļuves internetam uzlabošanai. Ir vajadzīgi arī pasākumi, lai uzlabotu stacionāro datoru, klēpj datoru, planšet datoru un mācību materiālu nodrošinājumu attālinātajām mācībām, kā arī lai garantētu, ka tie sasniedz nabadzīgākās kopienas, jo īpaši romu bērnus. Risks romu turpmākai digitālai atstumtībai izglītības jomā, ko izgaismoja Covid-19 pandēmija, nav pietiekamā mērā izskatīts VSSRJ.

Daudzsološas prakses piemērus šajā jomā sniedz Nīderlande, kur ik gadu ir pieejamas subsīdijas skolām 1 miljona EUR apmērā, sniedzot atbalstu skolām, kurās mācās romu bērni. Somijas Valsts konsultatīvā padome romu jautājumos izskata ar romiem saistīto mācību materiālu saturu un sniedz ieteikumus un priekšlikumus attiecībā uz šo saturu. Polijas valdība sniedz stimulus pašvaldībām, lai tās palielinātu romu skolu mediatoru skaitu.

3.2. Palielināt faktisku līdztiesīgu piekļuvi kvalitatīvai un ilgtspējīgai nodarbinātībai

Padomes ieteikumā dalībvalstis tiek aicinātas romiem, jo īpaši jauniešiem, palielināt faktisku vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīvai un ilgtspējīgai nodarbinātībai, veikt pasākumus diskriminācijas apkarošanai, novēršanai un nepieļaušanai un veicināt aktīvu nodarbinātību.

Vairums dalībvalstu atzīst, ka pastāv nodarbinātības plaisa starp romiem un pārējiem iedzīvotājiem. Tās piedāvā pasākumus iekļaušanas veicināšanai, īstenojot programmas romu jauniešiem, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu, lai uzlabotu viņu prasmes un digitālo prātību un piedāvātu stažēšanās, mācekļības un arodapmācības iespējas. Dažās dalībvalstīs pasākumi ir vērsti uz praktiskās pieredzes palielināšanu, lai atvieglotu pāreju no izglītības uz darba tirgu.

Darba tirgus aktivizācijas pasākumi ar īpašu uzsvāru uz jauniešiem ir iekļauti dalībvalstu integrācijas politikās, kas vērstas uz neizdevīgā stāvoklī esošajām vai marginalizētajām

grupām. Dažas dalībvalstis ir iekļāvušas pasākumus nolūkā atbalstīt romus, kas ir pašnodarbinātas personas un veic uzņēmējdarbību.

Vairumā VSSRJ jautājums par dzimumu nelīdztiesību nodarbinātībā tiek risināts, paredzot pasākumus, kas vērsti uz darba tirgus aktivizēšanu romu sievietēm, vai veicot pētījumus par iemesliem, kādēļ romu sievietes retāk piedalās darba tirgū. Tikai dažas dalībvalstis ir iekļāvušas pasākumus potenciālo darba devēju apmācībai par nediskriminēšanu un daudzveidību, un vēl mazāk dalībvalstu ir iekļāvušas mācības par antičigānismu.

Lielākā daļa dalībvalstu, kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits, ir piedāvājušas visaptverošus vispārējus un mērķorientētus pasākumus reģionālā un vietējā līmenī, lai veicinātu romu iekļaušanu, apkarotu diskrimināciju un antičigānismu, kas ir šķēršļi piekļuvei nodarbinātībai. Valsts līdzekļi, ESF+, ERAF¹⁹ un Taisnīgas pārkārtošanās fonds²⁰ vairākos VSSRJ ir minēti kā finansējuma avoti piedāvāto pasākumu īstenošanai, lai arī tie attiecas uz vispārējām iniciatīvām un nav dota detalizēta informācija par budžeta piešķirumiem attiecībā uz romiem.

Bulgārija piedāvā daudzsoļošanas prakses piemēru: tās vispārējā aktīvā darba tirgus politika ir vērsta uz bezdarbniekiem līdz 29 gadu vecumam, citstarp romiem. Vēl viens piemērs ir Lietuvā, kur ir pieņemti pasākumi uzņēmējdarbības veicināšanai un atbalstīšanai, arī neizdevīgā stāvoklī esošajās grupās, piemēram, romu vidū. Beļģijā īsteno projektus *Roma@work*, kurus finansē no ESF līdzekļiem un kuru ietvaros tiek sniegta palīdzība romiem, kas meklē darbu, nodrošinot apmācības un izaugsmes vadību.

3.3. Uzlabot romu veselību un palielināt faktisku līdztiesīgu piekļuvi kvalitatīviem veselības aprūpes un sociālajiem pakalpojumiem

Padomes ieteikumā dalībvalstis tiek aicinātas nodrošināt faktisku līdztiesīgu piekļuvi kvalitatīviem veselības aprūpes un sociālajiem pakalpojumiem, jo īpaši cilvēkiem, kuri ir pakļauti lielākajam riskam vai dzīvo marginalizētās, attālās lauku vai nošķirtās teritorijās.

Vairums dalībvalstu atzīst īpašos izaicinājumus, kas pastāv saistībā ar to, lai nodrošinātu romiem līdztiesīgu piekļuvi veselības aprūpei. Dažos VSSRJ ir plānots veikt pētījumus par romu iedzīvotāju veselības stāvokli nolūkā palielināt valsts iestāžu zināšanas un spējas izstrādāt precīzāk mērķorientētus pasākumus.

Vairums dalībvalstu galveno uzmanību ir pievērsušas veselības aprūpes sniedzēju, darbinieku un romu veselības mediatoru apmācībām un informētības veicināšanas kampaņām par veselīgu dzīvesveidu un bērnu veselības aprūpi. Citos pasākumos ir paredzēta arī apmetnēs dzīvojošo romu iedzīvotāju iesaiste, nodrošinot mobilus veselības aprūpes pakalpojumus.

Dažas dalībvalstis ir izstrādājušas mērķtiecīgus pasākumus romu sievietēm ar uzsvaru uz reproduktīvo veselību. Tikai dažos VSSRJ ir risinātas cilvēku ar invaliditāti, vecāku cilvēku, *LGBTIQ* romu, kā arī cilvēku tirdzniecības upuru vai potenciālo upuru vajadzības. Atsevišķas dalībvalstis ir iekļāvušas pasākumus romu iedzīvotāju paredzamā mūža ilguma pagarināšanai. Teju pusē no visiem VSSRJ ir piedāvāti pasākumi Covid-19 pandēmijas ietekmes mazināšanai, ieskaitot vakcinācijas veicināšanas kampaņas (piem., BG, CZ, CY, EE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, LV, RO un SK).

¹⁹ [Eiropas Reģionālās attīstības fonds.](#)

²⁰ [Taisnīgas pārkārtošanās fonds.](#)

Vairums dalībvalstu, kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits, ir apvienojušas vispārējus un mērķorientētus pasākumus un atzīmē, ka pastāv plāni šos pasākumus īstenot vietējā un reģionālā līmenī, lai arī dažos gadījumos šie plāni nav skaidri formulēti. Šīs dalībvalstis uzskata, ka viens no iemesliem, kas traucē romiem piekļūt veselības aprūpei, ir diskriminācija un antičigānisms.

Vairākos VSSRJ ir norādīts, ka šā mērķa ietvaros tiek izmantots ESF+ un ERAF finansējums, galvenokārt vispārējiem pasākumiem, lai uzlabotu marginalizēto iedzīvotāju grupu piekļuvi veselības aprūpei.

Daudzsološas prakses piemēri ir konstatēti Portugālē, kur īsteno mērķorientētus pasākumus, lai apmācītu romu veselības mediatorus, kā arī Kiprā, kur ikvienam iedzīvotājam ir nodrošināta ērti pieejama vispārēja, bezmaksas piekļuve pediatriem.

3.4. Palielināt faktisku līdztiesīgu piekļuvi atbilstošiem mājokļiem un pamatpakalpojumiem bez segregācijas

Padomes ieteikumā dalībvalstis tiek aicinātas nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi pret romiem attiecībā uz piekļuvi atbilstošiem mājokļiem bez segregācijas, kā arī pamatpakalpojumiem. Tas ietver piekļuvi ūdensapgādei, sanitārijai, energoapgādei, transportam, finanšu pakalpojumiem un digitālajiem sakariem atbilstoši Eiropas sociālo tiesību pīlāra²¹ 20. principam.

Vairākas dalībvalstis ir iekļāvušas pasākumus, lai uzlabotu piekļuvi pamatpakalpojumiem, jo īpaši ūdensapgādei, un zināmā mērā arī pasākumus, lai novērstu un nepieļautu telpas segregāciju. Atsevišķos VSSRJ ir iekļauti gan vispārēji, gan mērķorientēti pasākumi piekļuves sociālajiem mājokļiem atvieglošanai, savukārt vairākos VSSRJ ir piedāvāti pasākumi oficiālu procedūru veikšanai pilsētvides un mājokļu uzlabošanai, mājokļu iegādes veicināšanai, kā arī ieguldījumu veikšanai infrastruktūrā, piemēram, elektroapgādē, gāzes apgādē, ūdensapgādē, kanalizācijā un atkritumu pārvaldībā, ceļu uzturēšanā un piekļuvei transportam.

Būtisko aspektu, ka ir jānovērš diskriminācija un antičigānisms, kā šķērslī piekļuvei mājokļiem, ir minējušas tikai dažas dalībvalstis, un tas vēl retāk ir atspoguļots konkrētos pasākumos. Vairumā VSSRJ nepietiekami tiek risināti tādi jautājumi kā piespiedu izlikšana no mājām, romu iedzīvotāju iespēju trūkums kļūt par nekustamā īpašuma īpašniekiem, spēja atļauties ilgtermiņa īres maksu vai mājāsaimniecību pārbīvētības plaisas aizvēršana.

Vairums dalībvalstu (CZ, EL, ES, HU un SK), kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits, kopumā ir iekļāvušas segregācijas novēršanas iniciatīvas vietējā līmenī, turpretī Bulgārija un Rumānija nav piedāvājušas konkrētus segregācijas novēršanas pasākumus. Ar šādām iniciatīvām ir paredzēts nodrošināt, ka jauni nekustamā īpašuma projekti, ko attīsta, izmantojot publisko finansējumu, ir bez segregācijas, ka tiek uzraudzīta romu klātbūtne dzīvojamajos rajonos vai arī ka plašāka sabiedrība tiek iesaistīta segregācijas novēršanas procesos, sagatavojot viņus uzņemt romus, kuri pārcēlas prom no nošķirtām teritorijām.

²¹ [Eiropas sociālo tiesību pīlārs.](#)

Šajā jomā vairumā VSSRJ ir plānots izmantot ES finansējuma programmas, tomēr detalizēta informācija par finansējuma sadalījumu ir sniegta tikai atsevišķos gadījumos.

Vācija piedāvā daudzsološas prakses piemēru attiecībā uz to, kā vietējās iestādes var iekļaut uz romiem specifiski mērķētu pieeju savās mājokļu pieejamības stratēģijās, savukārt Francija plāno līdz 2030. gadam pilnībā atbrīvoties no graustu rajoniem²², nosakot arī mērķrādītājus un laika grafiku. Citi piemēri ir konstatēti arī Slovēnijā, kur apmetnes kartē un legalizē, lai uzlabotu to infrastruktūru, un Zviedrijā, kur ir izstrādāti informatīvie materiāli izīrētāju informētības veicināšanai par romu situāciju mājokļu tirgū un diskriminācijas novēršanai. Vēl viens daudzsološas prakses piemērs ir Čehijā īstenotais projekts “*Housing First Romodrom*”²³, kura ietvaros tiek risināti jautājumi par to romu izcelsmes iedzīvotāju bezpajumtniecību un sliktiem sadzīves apstākļiem, kuri ir sociāli atstumti vai kuriem draud sociālā atstumtība.

4. UZRAUDZĪBA UN ZIŅOŠANA

ES Stratēģiskajā satvarā romu jautājumos tika ierosināts, ka visām dalībvalstīm vajadzētu uzlabot mērķu plānošanu, datu apkopošanu, uzraudzību un ziņošanu un ka dati, ko izmanto ziņošanai un uzraudzībai, būtu jāapkopo regulāri. Visas dalībvalstis tika aicinātas savos VSSRJ kā minimālas saistības paredzēt valsts atsaucēs vērtību un mērķrādītāju noteikšanu atbilstoši ES mērķiem un mērķrādītājiem uz visaptveroša vajadzību izvērtējuma pamata. ES Stratēģiskajā satvarā romu jautājumos arī tiek ierosināts dalībvalstīm savos VSSRJ kā papildu saistības iekļaut valsts kvantitatīvo un kvalitatīvo mērķrādītāju noteikšanu attiecībā uz visiem septiņiem ES mērķiem un saistītajiem mērķrādītājiem atkarībā no datu pieejamības, valsts konteksta un izaicinājumiem.

Tas arī ir atspoguļots Padomes ieteikumā, kurā, ņemot vērā ES mērķus un galvenos mērķrādītājus, dalībvalstis tiek aicinātas savos valsts stratēģiskajos satvaros romu jautājumos iekļaut valsts apstākļiem un datu par līdztiesību pieejamībai atbilstošus valsts kvantitatīvos un/vai kvalitatīvos mērķrādītājus.

FRA veiktā 2020.–2021. gada romu apsekojuma²⁴ rezultāti tika publicēti 2022. gada oktobrī. Tie ir pamata dati attiecībā uz romu situāciju astoņās ES dalībvalstīs²⁵ un divās kandidātvalstīs²⁶. ES un attiecīgajās dalībvalstīs panāktajam progresam tiks sekots, balstoties uz šiem datiem.

Lai nodrošinātu lietderīgāku datu vākšanu, ziņošanu par panākto progresu saistībā ar ES un valstu mērķrādītājiem un šā progresa pārraudzību, Komisija ir ierosinājusi izmantot rādītāju kopumu, kuru izstrādājusi *FRA*, iesaistot VKRJ, valstu statistikas birojus un Komisiju.

Vairums dalībvalstu ir ieviesušas VKRJ koordinētus uzraudzības un ziņošanas mehānismus, kuros tiek ņemts vērā valsts romu platformu, romu pilsoniskās sabiedrības organizāciju, ministriju, līdzdalības iestāžu un valsts statistikas iestāžu pienesums. Šajos uzraudzības un ziņošanas mehānismos arī tiks izmantots iniciatīvas *Roma Civil Monitor* ieguldījums.

²² [Francijas plāns izskaust graustu rajonus līdz 2030. gadam.](#)

²³ <https://romodrom.cz/en/our-activities/housing/housing-first/>.

²⁴ [ES FRA 2020.–2021. gada apsekojums “Romi 10 Eiropas valstīs — galvenie rezultāti”.](#)

²⁵ Čehija, Grieķija, Horvātija, Itālija, Portugāle, Rumānija, Spānija un Ungārija.

²⁶ Ziemeļmaķedonija un Serbija.

Sadarbībā ar *FRA* veiktā valstu uzraudzības satvaru novērtēšana izrādījās izaicinošs uzdevums, jo ir jāpilnveido dalībvalstu salīdzināmība statistikas pieeju ziņā attiecībā uz atsaucē datiem, rādītājiem un mērķrādītājiem.

Valsts kvantitatīvos mērķrādītājus attiecībā uz romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību nolūkā izpildīt ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos noteiktos galvenos mērķrādītājus saistībā ar tajā identificētajiem septiņiem mērķiem savos VSSRJ ir iekļāvušas dažas dalībvalstis, kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits (BG, CZ, EL, ES, kā arī HR). Slovākija ir reaģējusi uz ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos noteiktajiem mērķrādītājiem attiecībā uz sešiem mērķiem, izņemot horizontālo uzdevumu "Nabadzības un sociālās atstumtības mazināšana". Ungārija ir iekļāvusi konkrētus valsts kvantitatīvos mērķrādītājus saistībā ar ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos noteiktajiem mērķrādītājiem attiecībā uz nabadzību, izglītību un nodarbinātību. Rumānija nav noteikusi valsts mērķrādītājus, kas atbilst galvenajiem mērķrādītājiem, kuri norādīti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos.

Igaunija, Slovēnija, Latvija un Lietuva ir noteikušas valsts mērķrādītājus atbilstoši minētajā satvarā norādītajiem galvenajiem mērķrādītājiem vismaz attiecībā uz vienu mērķi.

Izmantojot kopējo, taču diferencēto pieeju, vairākas dalībvalstis ir reaģējušas uz vismaz vienu no ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos iekļautajiem septiņiem mērķiem, tomēr tās tikai daļēji ir ņēmušas vērā ES galvenos mērķrādītājus. Tomēr šīs dalībvalstis ir noteikušas kvalitatīvus vai kvantitatīvus mērķrādītājus un saistītos pasākumus, kas var palīdzēt uzlabot romu situāciju attiecīgajās jomās.

Arī to dalībvalstu piedāvātie pasākumi, kuras nav noteikušas mērķrādītājus, palīdz uzlabot romu situāciju, tomēr nav iespējams noteikt, kādā mērā tie veicina ES galveno mērķrādītāju sasniegšanu.

Dalībvalstis, kas ir noteikušas kvantitatīvos un kvalitatīvos mērķrādītājus septiņiem mērķiem, virzoties uz ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos noteiktajiem mērķrādītājiem, sniedz vērtīgu pienesumu ES mērķrādītāju sasniegšanā līdz 2030. gadam. Tomēr dalībvalstīm, kurās pastāv konkrēti izaicinājumi un kurās ir ievērojams romu iedzīvotāju skaits (jo īpaši Rumānijai, kurā ir lielākais romu iedzīvotāju skaits ES), ir jāpieliek lielākas pūles, nosakot šādus mērķrādītājus, lai palielinātu izredzes līdz 2030. gadam dalībvalstīm kopā sasniegt ES līmeņa mērķrādītājus.

Saistībā ar datu vākšanu vairākas dalībvalstis ir atsaukušās uz *EUROSTAT* un *FRA* apsekojumu, kā arī valsts statistikas iestāžu datiem. Vienlaikus dažas dalībvalstis savu pamatdatu un mērķrādītāju trūkumu pamato ar juridiskiem ierobežojumiem vākt ar etnisko izcelsmi saistītus datus.

Saskaņā ar Padomes ieteikumu dalībvalstīm būtu jānodrošina valsts ziņojumu par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību publiskošana pilnā apmērā. Tomēr lielākajā daļā VSSRJ informācija par šo aspektu nav iekļauta.

5. FINANSĒJUMS VALSTU STRATĒĢISKO SATVARU ROMU JAUTĀJUMOS ĪSTENOŠANAI

ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos un Padomes ieteikumā ir uzsvērtā ES un valsts finansējuma nozīme romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības kontekstā, turklāt

dalībvalstis ir aicinātas savos valsts stratēģiskajos satvaros paskaidrot, kā tiks izmantoti ES un valsts līdzekļi un finanšu instrumenti. Daudzas dalībvalstis kā finansējuma avotus ir minējušas valsts un ES līdzekļus, galvenokārt saskaņā ar ES kohēzijas politiku, kā arī finansējumu, ko nodrošina citi starptautiski līdzekļu devēji. Šis finansējuma kopums tiek izmantots, lai īstenotu VSSRJ paredzētos pasākumus, kā arī pasākumus, ar kuriem romus iekļauj vispārējās izglītības, nodarbinātības, veselības aprūpes un mājokļu programmās.

ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos un Padomes ieteikumā dalībvalstis, jo īpaši tās, kas saskaras ar lielākajiem izaicinājumiem, un tās, kurās ir ievērojams romu iedzīvotāju skaits, tiek mudinātas pilnībā izmantot daudzgadu finanšu shēmas (DFS) 2021.–2027. gadam un iniciatīvas *NextGenerationEU* ietvaros pieejamos līdzekļus romiem. Šajā nolūkā minētie 2021.–2027. gada noteikumi ir pastiprināti un racionalizēti, piemēram, ESF+ paredzot specifisko mērķi veicināt marginalizētu kopienu (piem., romu) sociālekonomisko integrāciju, paredzot papildinošus ERAF ieguldījumus šajā jomā, kā arī Kopīgo noteikumu regulā²⁷ ieviešot attiecīgu tematisko veicinošo nosacījumu attiecībā uz kohēzijas politikas finansējumu.

Saskaņā ar šo veicinošo nosacījumu dalībvalstīs, kas paredz līdzekļus šim konkrētajam mērķim, ir jābūt ieviestam valsts stratēģiskajam politikas satvaram romu iekļaušanai. Tas ietver arī stingras prasības attiecībā uz uzraudzību, segregācijas novēršanas pasākumiem, romu iekļaušanas pasākumu integrēšanu reģionālajā un vietējā līmenī, kā arī ciešu sadarbību ar romu pilsonisko sabiedrību un citām attiecīgajām ieinteresētajām personām. Veicinošā nosacījuma izpilde tiks nepārtraukti uzraudzīta visā plānošanas periodā. Gadījumā, ja dalībvalsts šo nosacījumu vairs neizpilda, ar attiecīgo konkrēto mērķi saistītās izmaksas netiks atlīdzinātas. Turklāt saskaņā ar ESF+ dalībvalstīm ir jāizpilda 25 % tematiskā koncentrācijas prasība attiecībā uz sociālo iekļaušanu, kur romi ir būtiska mērķa grupa. Dalībvalstīm ir jānodrošina, lai pieejamais finansējums faktiski sasniegtu romus.

Sarunās par 2021.–2027. gada partnerības līgumiem un ERAF un ESF+ programmām Komisija uzsvēra, ka turpmākajās programmās būtu atbilstoši jāatspoguļo un jārisina ar romiem saistītie, valstīm specifiskie izaicinājumi un būtu jāīsteno pasākumi, kas veicina romu iekļaušanu un piekļuvi vispārējai infrastruktūrai un pakalpojumiem bez segregācijas.

Jānorāda, ka 16 dalībvalstis (BG, CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, HR, IT, LU, PL, PT, RO, SK un SI) plāno paredzēt ESF+ līdzekļus kopumā 1,8 miljardu EUR apmērā²⁸ marginalizētām kopienām, piemēram, romiem.

Saskaņā ar Regulu, ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu (ANM)²⁹, ar valsts atveseļošanas un noturības plānos (ANP) iekļautajām reformām un ieguldījumiem būtu faktiski jāveicina visu to izaicinājumu (vai ievērojamas to daļas) pārvarēšana, kas identificēti konkrētai valstij adresētajos ieteikumos (KVAI) Eiropas pusgada kontekstā kopš

²⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1060, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus, Kohēzijas fondu, Taisnīgas pārkārtošanās fondu un Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fondu un finanšu noteikumus attiecībā uz tiem un uz Patvēruma, migrācijas un integrācijas fondu, Iekšējās drošības fondu un Finansiāla atbalsta instrumentu robežu pārvaldībai un vīzu politikai.

²⁸ Šī summa ir uzskatāma tikai par aplēsi. Tā atbilst oficiālajai informācijai, ko dalībvalstis bija iesniegušas līdz 2022. gada 21. novembrim. Galīgās summas būs zināmas tikai pēc visu programmu pieņemšanas.

²⁹ [Eiropas Parlamenta un Padomes Regula \(ES\) 2021/241 \(2021. gada 12. februāris\), ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu.](#)

2019. gada³⁰. Eiropas pusgada ietvaros laikposmā no 2012. līdz 2019. gadam BG, CZ³¹, HU, RO un SK ir regulāri saņēmušas KVAI saistībā ar romu iedzīvotāju iekļaušanu. 2019. gadā Padome BG, HU, RO un SK nosūtīja KVAI, kuros pārsvarā bija apskatīta nepieciešamība nodrošināt iekļaujošu un kvalitatīvu izglītību romu skolēniem.

2022. gadā BG, CZ, HU, RO un SK valstu pārskatos bija sniegtas atsauces tieši uz romu iekļaušanas jautājumu nozīmīgumu. 2022. gadā visas dalībvalstis, kurām bija apstiprināti ANP, saņēma ieteikumu par ANP un kohēzijas politikas programmu īstenošanu. Ungārija, kuras ANP Padome apstiprināja 2022. gada 15. decembrī³², 2022. gadā saņēma KVAI par romu iekļaušanu. ANM regulā arī noteikts, ka dalībvalstīm ir jāpaskaidro, kā ar to ANP iekļautajiem pasākumiem ir paredzēts veicināt vienādas iespējas visiem un integrēt šos mērķus vispārējā politikā atbilstoši Eiropas sociālo tiesību pīlāram. Vairāku valstu ANP romi ir konkrēti norādīti kā labuma guvēji noteiktos pasākumos, piemēram, atbalsts bērnu aprūpes pakalpojumu izmantošanai un piekļuve kvalitatīvai vispārējai izglītībai sociāli neaizsargātajiem studentiem, citstarp romiem, kā arī mērķētas investīcijas, piemēram, medicīnas pakalpojumu nodrošināšanai romu kopienās.

Citi ieguldījumi un reformas ir saistīti ar tādu jauniešu centru izveidi, kas būtu vērsti uz jauniešu no neaizsargātām grupām, piemēram, romu jauniešu, personisko izaugsmi, kā arī energoefektīvu sociālo mājokļu nodrošināšanu neaizsargātajām grupām. Kopumā plānos ir iekļauts ievērojams skaits reformu un ieguldījumu sociālo mērķu atbalstam. Dalībvalstis kopumā ir veltījušas apmēram 28 % no saviem ANM līdzekļiem, lai atbalstītu sociālos mērķus četrās kategorijās: nodarbinātība un prasmes, izglītība un bērnu aprūpe, veselības aprūpe un ilgtermiņa aprūpe, kā arī sociālā politika³³.

Dalībvalstis ir aicinātas optimāli izmantot šo finansējumu, lai izstrādātu un īstenotu pasākumus, ar kuriem tiek uzlabota tādu marginalizētu grupu kā romi piekļuve bez segregācijas vispārējai izglītībai, mājokļiem, veselības aprūpei, ilgtermiņa aprūpei un nodarbinātībai, tiek veicināta viņu sociālā iekļaušana, kā arī tiek atbalstītas pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kas strādā ar marginalizētām romu kopienām.

6. PAPLAŠINĀŠANĀS PROCESĀ IESAISTĪTĀS VALSTĪS: ES KANDIDĀTALSTIS UN POTENCIĀLĀS KANDIDĀTVALSTIS³⁴

³⁰ Valstu ANP ir jārisina kopš 2019. gada saņemtie KVAI, kas vairuma dalībvalstu gadījumā nozīmēja 2019. un 2020. gada KVAI, jo vairums plānu tika pieņemti 2021. gadā. 2022. gada Eiropas pusgada ciklā tika izmantota ļoti pieticīga pieeja, un KVAI tika minētas tikai neatrisinātas vai jaunas prioritātes, kas nebija risinātas pieņemtajos ANP. Tāpēc 2022. gadā tikai HU (kuras ANP tika pieņemts 2022. gada 15. decembrī) saņēma KVAI par romu jautājumiem. 2019. gadā Padome BG, HU, RO un SK nosūtīja KVAI, kuros pārsvarā bija apskatīta nepieciešamība nodrošināt iekļaujošu un kvalitatīvu izglītību romu skolēniem.

³¹ CZ saņēma KVAI par romu iedzīvotāju iekļaušanu līdz 2016. gadam.

³² [Iznākums rakstiskajai procedūrai attiecībā uz Ungārijas atveseļošanas plānu — Consilium \(europa.eu\).](#)

³³ [Atveseļošanas un noturības rezultātu pārskats \(europa.eu\).](#)

³⁴ Turcija šajā novērtējumā nav iekļauta, jo tai nav valsts stratēģijas romu jautājumos. 2022. gada jūnijā, pēc Eiropas Komisijas atzinumu publicēšanas Eiropadome paplašināšanās perspektīvu attiecināja uz Ukrainu,

Rietumbalkānu valstu vadītāji, apliecinot savu stingro apņemšanos risināt romu iekļaušanas jautājumus, Poznaņas procesa³⁵ ietvaros vienojās saskaņot savus VSSRJ / rīcības plānus ar ES stratēģisko satvaru romu jautājumos, tāpēc šīs valstis arī tiek aplūkotas šajā novērtējumā.

Mērķis apkarot antičigānismu ir iekļauts visu Rietumbalkānu reģiona valstu satvaros. Jaunie VSSRJ ir sagatavoti ar pilsoniskās sabiedrības līdzdalību. Visu Rietumbalkānu partneru VSSRJ ir paredzēti valstu rādītāji un uzraudzības rīki. Tomēr regulāra datu vākšana, publiska ziņošana un izvērtēšana būtu jāpastiprina, lai nodrošinātu uzticamu vērtējumu par panākto progresu, izmantojot Rietumbalkānu valstīs veikto apsekojumu rezultātus kā pamatdatus par situāciju reģionā.

Lai arī romu nabadzība un sociālā atstumtība ir izplatīta problēma šajā reģionā, tās novēršanas pasākumi pietiekamā mērā nerisina multiplas un strukturālas diskriminācijas (romu sievietes, vecāka gadagājuma cilvēki, *LGBTIQ* personas un bezvalstnieki) jautājumus. Nepieciešamība pastiprināt valstu kontaktpunktu romu jautājumos pilnvaras un administratīvās spējas un nodrošināt to tiešu iesaisti ES fondu izmantošanas plānošanā un uzraudzībā atbilstoši satvarā norādītajam nav risināta pietiekami.

Attiecībā uz finansējumu VSSRJ un rīcības plānos ir pievērsta lielāka uzmanība finansējuma vajadzību identificēšanai un ir dotas atsaucis uz piešķirumiem no valstu budžetiem. Tomēr pastāv liela atkarība no līdzekļu devēju piešķirtā finansējuma. Komisijas sniegtais ievērojamais finansiālais atbalsts, izmantojot Pirmspievienošanās palīdzības instrumentu (*IPA*), jau palīdz valdībām un pašvaldībām pilnveidot savas spējas, kā arī atbalsta izglītību, uzņēmējdarbību, apmetņu legalizāciju un romu PSO tīklu darbību. Šis finansiālais atbalsts tiks turpināts gan valsts, gan pašvaldību līmenī, aptverot jaunas prioritātes, piemēram, digitālo sfēru.

Attiecībā uz nozaru uzdevumiem, kas norādīti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos, visos VSSRJ kā stratēģisks mērķis ir noteikta labāka piekļuve kvalitatīvai izglītībai, nodarbinātībai un veselības aprūpei, lai arī šā mērķa detalizācijas pakāpe ir atšķirīga. Romu sieviešu un jauniešu nodarbinātībai un digitālo prasmju ieguvei nav pievērsta pienācīga uzmanība. Veselības aprūpes pasākumi bērniem, neaizsargātām personām un ar dzimumu saistītā vardarbībā cietušajiem ir aptverti tikai daļēji, savukārt veselības mediācijas uzlabojumiem nav pievērsta pietiekama uzmanība. Attiecībā uz mājokļiem Rietumbalkānu valstīs jau ir pabeigušas nelegālo/neoficiālo apmetņu kartēšanu. VSSRJ ir iekļautas atsaucis uz piekļuvi sociālajiem mājokļiem, tomēr tikai daļēji ir risināti tādi jautājumi kā apmetņu legalizācija un to infrastruktūras uzlabošana, piespiedu izlikšanas no mājokļa prakses izskaušana un pasākumi romu bezpajumtniecības novēršanai. Kopumā progress notiek pareizajā virzienā, tomēr nākamajā desmitgadē šis darbs ir jāturpina.

Divām jaunajām ES kandidātvalstīm — Ukrainai un Moldovai³⁶ —, kā arī Gruzijai kā potenciālai kandidātvalstij būs jāpievērš pienācīga uzmanība romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības jautājumiem, pakāpeniski pieskaņojoties ES stratēģiskajam satvaram romu

Moldovu un Gruziju, turklāt Ukrainai un Moldovai tika piešķirts kandidātvalsts statuss. Tā kā šie lēmumi ir pieņemti nesen, neviena no šīm trim valstīm nav iekļauta šajā novērtējumā, lai arī Ukrainai un Moldovai ir valsts stratēģijas romu jautājumos.

³⁵ 2020. gada 6. novembrī notikušajā Sofijas samītā tika pieņemta Rietumbalkānu partneru Poznaņas deklarācija par romu integrāciju ES paplašināšanās procesa ietvaros.

³⁶ [Komisijas 2022. gada jūnija atzinumā par Moldovu bija iekļauti arī ieteikumi attiecībā uz romiem.](#)

jautājumos. Eiropas Komisijas atzinumos³⁷ definētajās prioritātēs jau ir paredzēta nepieciešamība visām trim valstīm stiprināt savu nacionālo minoritāšu un neaizsargāto iedzīvotāju grupu tiesības un tiesisko satvaru.

Paplašināšanās sarunu 23. nodaļas “Tiesu sistēma un pamattiesības” ietvaros Komisija cieši uzraudzīs panākto progresu un turpinās finansiāli atbalstīt romu iekļaušanu Rietumbalkānos, Ukrainā, Moldovā, Gruzijā un Turcijā.

7. IETEIKUMI DALĪBVALSTĪM

Komisija aicina dalībvalstis pievērst uzmanību šajā paziņojumā un dienestu darba dokumenta pirmajā daļā ietvertajās konkrēto valstu situāciju analīzēs identificētajām jomām, kurās nepieciešami uzlabojumi, citstarp piešķirot atbilstošus budžeta līdzekļus (kā arī skaidri definējot finansējuma avotus, piem., valsts budžets, ERAF, ESF+ programmas, ANM). Atkarībā no valsts konteksta dalībvalstīm būtu lietderīgi jāizmanto mehānismi savu VSSRJ un/vai rīcības plānu un īstenošanas plānu atjaunināšanai vai papildināšanai, padarot tos vērienīgākus.

Dalībvalstis, kurās ir ievērojams romu iedzīvotāju skaits, tiek spēcīgi mudinātas paaugstināt ambīciju līmeni, risinot izaicinājumus, ar kuriem romi saskaras četrās nozarēs, vienlaikus īstenojot atbilstošus starpnozaru pasākumus saistībā ar horizontālajiem uzdevumiem apkarot antičigānismu, diskrimināciju, naida runu un naida noziegumus, kā arī apkarot nabadzību un nodrošināt romu jēgpilnu līdzdalību sabiedrībā. VSSRJ un rīcības plānu īstenošana būtu jābalsta uz stabiliem pamatdatiem, ieskaitot *FRA* 2020.–2021. gada romu apsekojumu valstīs, kurās aptauja veikta, un pietiekami vērienīgiem mērķrādītājiem, kas būtu cieši sasaistīti ar mērķrādītājiem, kuri norādīti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos. Šīm dalībvalstīm ir būtiski īstenot kombinētu pieeju, risinot romu līdztiesības un iekļaušanas jautājumus gan mērķēti, gan vispārīgi.

Komisija aicina dalībvalstis, kurām jau ir ieviests politisko pasākumu kopums attiecībā uz iekļaušanu, pārliecināties, ka vispārējā sociālās iekļaušanas politika un programmas faktiski sasniedz romu iedzīvotājus, kā arī izstrādāt mērķorientētus pasākumus, lai veicinātu romu piekļuvi vispārējai infrastruktūrai un pakalpojumiem bez segregācijas, kur tas nepieciešams.

Komisija mudina dalībvalstis, kas pašlaik izstrādā vai īsteno savas valsts stratēģijas nevienlīdzības vai diskriminācijas apkarošanai, piemēram, rasisma apkarošanas rīcības plānus vai Eiropas Garantijas bērniem ietvaros izstrādātus rīcības plānus, nodrošināt atbilstošu romu jautājumu integrēšanu, kā arī pilna apmēra papildināmību un saskaņotību ar VSSRJ minētajiem pasākumiem.

Visas dalībvalstis ir piekritušas 2021. gada Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā³⁸ piedāvātajiem ES galvenajiem mērķrādītājiem attiecībā uz nodarbinātību, prasmēm un nabadzību. Tās šajās jomās ir noteikušas valstu mērķrādītājus, kas būtu pilnībā jāizmanto, lai nodrošinātu, ka neviens netiek atstāts novārtā.

³⁷ [Eiropas Komisijas atzinumi par pieteikumiem dalībai ES.](#)

³⁸ [Eiropas sociālo tiesību pīlāra mērķrādītāji 2030. gadam.](#)

Valstu kontaktpunkti romu jautājumos

Valstu kontaktpunktu romu jautājumos (VKRJ) loma un efektivitāte ir būtisks elements valsts stratēģiskajā satvara romu jautājumos sekmīgai īstenošanai. Lai arī vairums dalībvalstu saviem VKRJ ir piešķirušas atbilstošas pilnvaras un koordinējošu lomu sadarbībā ar ministrijām un citām atbildīgajām iestādēm, lielākā daļa VKRJ nav pietiekami nostiprināti, piešķirot tiem papildu finanšu un personāla resursus, un tāpēc to spējas pilnībā izpildīt savu koordinējošo un uzraudzības lomu ir ierobežotas. Tie arī atbilstošos gadījumos būtu jāiesaista ERAF un ESF+ programmu, kā arī ANP un citu Savienības fondu līdzekļu, ar kuriem iespējams atbalstīt romu līdztiesību un iekļaušanu, plānošanā, izmantošanā un uzraudzībā (citstarp Uzraudzības komitejās). Komisija atkārtoti norāda uz to, cik svarīgi ir, lai dalībvalstis turpinātu stiprināt VKRJ spējas, lai tie varētu rezultatīvi pildīt savu būtisko lomu.

Antičigānisms

ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos un Padomes ieteikumā antičigānisma apkarošana un novēršana ir būtisks mērķis un vadošs princips. Daudzos VSSRJ ir atzīta nepieciešamība risināt tā dažādās izpausmes un manifestācijas, citstarp pret romiem vērstu rasismu, diskrimināciju, aizspriedumus, stereotipus un stigmatizāciju, kā arī naida runu un naida noziegumus.

Daudzas dalībvalstis savas valsts konteksta un izaicinājumu aprakstos atsaucas uz antičigānismu. Vairums dalībvalstu, kurās ir lielāks romu iedzīvotāju skaits, ir noteikušas mērķus un pasākumus šīs parādības apkarošanai, lai arī to apmērs un ambīciju līmenis ir atšķirīgs un atpaliek no šīs problēmas faktiskā mēroga. Komisija aicina dalībvalstis pastiprināt centienus šajā jomā un mudina dalībvalstis, kas vēl nav izstrādājušas plānus šīs problēmas risināšanai, to izdarīt.

Segregācija izglītības un mājokļu jomā

Komisija aicina dalībvalstis, jo īpaši tās, kurās ir ievērojams romu iedzīvotāju skaits, pastiprināt centienus novērst un nepieļaut romu bērnu segregāciju skolās un telpā, kā arī nepieļaut nepareizas diagnozes uzstādīšanu, kuras dēļ romu skolēnus nepamatoti ievieto izglītības iestādēs, kas paredzētas personām ar īpašām vajadzībām. Komisija arī mudina dalībvalstis proaktīvi identificēt un novērst šķēršļus, kas romu bērniem traucē piedalīties pirmsskolas izglītībā un iegūt kvalitatīvu izglītību visos līmeņos bez segregācijas. Komisija aktīvi mudina dalībvalstis pilnībā izmantot ES finansējumu (ESF+, ERAF, *InvestEU* un ANM), lai uzlabotu dzīves apstākļus un izaugsmes iespējas marginalizētās romu kopienās, kā arī romiem, kuri dzīvo mājsaimniecībās ar zemiem ienākumiem un kuriem pastāv nabadzības un sociālās atstumtības risks. Dalībvalstīm būtu jānodrošina vispārēji sociālie mājokļi teritorijās bez segregācijas apvienojumā ar pasākumiem, kas veicina piekļuvi vispārējai izglītībai, nodarbinātībai, veselības aprūpei un sociālai aprūpei, un būtu jāizstrādā vai jāatjaunina vietējie rīcības plāni, kā arī jāīsteno segregācijas novēršanas plāni.

Mērķrādītāji un rādītāji

Atbilstoši kvantificētu, ar rādītājiem un pamatdatiem saistītu valsts mērķrādītāju noteikšanai ir būtiska nozīme, lai uzraudzītu panākto progresu virzībā uz to mērķrādītāju sasniegšanu, kas uzstādīti ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos. *FRA* 2020.–2021. gada romu apsekojuma rezultāti kalpo par pamatdatiem valstīs, kurās aptauja tika veikta. Šīm dalībvalstīm ir būtiski īstenot kombinētu pieeju, risinot romu līdztiesības un iekļaušanas jautājumus gan mērķēti, gan vispārīgi.

Komisija arī mudina visas dalībvalstis pārskatīt un nepieciešamības gadījumā labot savus VSSRJ, nosakot konkrētus kvantitatīvos mērķrādītājus, jo tas palīdzēs ES kopumā sasniegt ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos noteiktos mērķrādītājus 2030. gadam.

Integrēšana

Daudzos VSSRJ ir aprakstīti ar vispārējo sociālās iekļaušanas politiku un programmām saistīti pasākumi. Tomēr bieži vien trūkst detalizētas informācijas par to, kā un cik lielā mērā šie pasākumi nāks par labu romiem. Lai arī romu iekļaušanas jautājumi ir jārisina integrācijas politikas un programmu ietvaros, dalībvalstīm vajadzētu noteikt aizsardzības pasākumus, lai novērstu to, ka romu jautājumi tiek izlaisti vai tiek iekļauti tikai virspusēji. Vajadzētu iesaistīt VKRJ, dodot tiem iespēju uzņemties pārnozaru koordinācijas lomu šajā procesā.

Līdzdalība

Dalībvalstīm vajadzētu nodrošināt un demonstrēt romu patiesu un jēgpilnu līdzdalību visos VSSRJ īstenošanas posmos un ES fondu programmu izmantošanā valsts, reģionālā un vietējā līmenī, kā arī VSSRJ uzraudzībā un ziņošanā. Šajā sakarā sadarbību var panākt, pastiprinot valsts romu platformu vai līdzvērtīgu konsultatīvo vai līdzdalības procesu iesaisti.

8. EIROPAS KOMISIJAS ATBALSTS

1) ES tiesību aktu izpildes panākšana

Komisija turpinās uzraudzīt Rasu vienlīdzības direktīvas³⁹, Cietušo tiesību direktīvas⁴⁰ un Padomes pamatlēmuma par cīņu pret rasismu un ksenofobiju piemērošanu un izpildi, turklāt nepieciešamības gadījumā Komisija ierosinās pārkāpumu lietas, lai veicinātu izmaiņas valstu tiesību aktos un politikā. Komisija stiprinās institucionālo sistēmu diskriminācijas apkarošanai, izstrādājot tiesību akta priekšlikumu par standartiem līdztiesības iestādēm.

2) Romu līdztiesības jautājumu integrēšana ES politikas iniciatīvās, kā arī ES līdzekļu izmantošana romu labā

Komisija nodrošinās, ka cīņa pret diskrimināciju uz rases vai etniskās izcelsmes pamata tiek integrēta ES politikās, tiesību aktos un finansējuma programmās, ar ko tiek veicināta kohēzija, iekļaušana un līdzdalība. Komisija uzraudzīs ar romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību saistītu politiku īstenošanu, arī Eiropas pusgada kontekstā.

Dalībvalstīm tiks sniegts atbalsts, lai tās turpinātu izstrādāt un īstenot savus valsts satvarus romu jautājumos, nodrošinot tām finansiālu atbalstu un koordinācijas pasākumus. Papildu atbalsts tiks sniegts, izmantojot arī Tehniskā atbalsta instrumentu⁴¹. Tiks piedāvāta iespēja attīstīt spējas, jo īpaši iesaistot *FRA*, nolūkā izstrādāt kvalitatīvu uzraudzības un novērtēšanas sistēmu, kā arī vākt līdztiesības datus izmantošanai politikas veidošanā un valstu satvaru romu jautājumos īstenošanā. VKRJ tiks sniegts atbalsts zināšanu un spēju attīstīšanā, lai uzraudzītu valstu satvaru romu jautājumos īstenošanu un ziņotu par to, kā arī lai izstrādātu pielāgotus rādītājus.

³⁹ [Padomes Direktīva 2000/43/EK \(2000. gada 29. jūnijs\), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības.](#)

⁴⁰ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES \(2012. gada 25. oktobris\), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI.](#)

⁴¹ [Tehniskā atbalsta instruments.](#)

Komisija maksimāli izmantos VKRJ sanāksmes, lai sekotu līdzi rīcībai saistībā ar šajā paziņojumā iekļautajiem konstatējumiem.

Komisija arī atbalstīs dažādu programmu un projektu īstenošanu, piemēram, ES izmēģinājuma projektu *HERO*⁴², kura ietvaros tiek atbalstīti izmēģinājuma projekti, kas uzlabo neaizsargātu romu ģimeņu piekļuvi mājokļiem un nodarbinātībai, un ES sagatavošanās darbību iniciatīvas *Roma Civil Monitoring* īstenošanai 2021.–2025. gadā, kuras ietvaros tiks attīstītas romu pilsoniskās sabiedrības organizāciju spējas uzraudzīt VSSRJ īstenošanu. Citi projekti ir vērsti uz piekļuvi izglītībai vai spēju palielināšanu politikas veidošanā, piemēram, ES un Eiropas Padomes kopīgi īstenotās programmas *INSCHOOL* un *ROMACT*⁴³.

Valstu kontaktpunkti romu jautājumos un valstu romu platformas saņems atbalstu Komisijas speciālajos konkursos programmas “Pilsoņi, vienlīdzība, tiesības un vērtības”⁴⁴ ietvaros. Programmas “Pilsoņi, vienlīdzība, tiesības un vērtības” ietvaros arī tiek sniegts atbalsts projektiem, kas cīnās pret rasismu, antičigānismu un diskrimināciju, kā arī Eiropas atceres ierosinājumu⁴⁵ ietvaros tiek sniegts atbalsts holokausta piemiņas projektiem.

Komisija sekmēs dalībvalstu sadarbību, lai veicinātu to, ka visiem iedzīvotājiem ir vienāda piekļuve kvalitatīvai izglītībai, izmantojot Eiropas izglītības telpu (EIT) un Digitālās izglītības rīcības plānu⁴⁶, kā arī ESF+. Komisija turpinās sekmēt savstarpēju pieredzes apmaiņu attiecībā uz diskriminācijas novēršanu izglītībā un ar tās palīdzību, šo darbu vadīs tās EIT stratēģiskā satvara darba grupa līdztiesības un vērtību jautājumos.

Komisija turpinās integrēt romu jautājumus visās attiecīgajās aktivitātēs saskaņā ar stratēģijām, kas tiek īstenotas līdztiesības savienības⁴⁷, *Erasmus+*⁴⁸ un Eiropas Solidaritātes korpusa⁴⁹ programmu ietvaros. Programmas “ES – veselībai”⁵⁰ ietvaros Komisija mobilizēs resursus, lai palīdzētu novērst slimības un sekmētu vakcināciju, kā arī attīstītu mehānismus labākai ar veselību saistītu krīžu risināšanai, citstarp romu iedzīvotāju vidū. Ar klimata un infrastruktūras fondu⁵¹ ietvaros īstenotajiem projektiem tiks veicināta personu ar invaliditāti un nabadzības un sociālās atstumtības riskiem pakļautu personu, arī romu, iekļaušana, kā arī cenas ziņā pieejamu sociālo mājokļu pieejamība.

ES fondu līdzekļu, citstarp Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) programmu, izmantošanas ietvaros Komisija sadarbosies ar dalībvalstīm, lai nodrošinātu, ka romu vajadzības tiek risinātas ar kombinētu pieeju, kurā tiek apvienoti vispārēji un mērķorientēti pasākumi, un veicinās labās prakses piemēru apmaiņu un konsultācijas dalībvalstīm par segregācijas novēršanu izglītībā un mājokļu jomā.

⁴² [Izmēģinājuma projekts HERO](#).

⁴³ ES un Eiropas Padomes kopīgi īstenotās programmas: [INSCHOOL](#) par piekļuvi izglītībai un [ROMACT](#) par politikas veidošanas spēju attīstīšanu; *REDI Economic Development S.A.* īstenotā projektā tiek atbalstīta romu uzņēmējdarbība četrās valstīs, to atbalsta arī Eiropas Investīciju fonds (EIF).

⁴⁴ [Programma “Pilsoņi, vienlīdzība, tiesības un vērtības”](#).

⁴⁵ Uzaicinājums iesniegt priekšlikumus attiecībā uz [Eiropas atceri](#).

⁴⁶ [Eiropas izglītības telpas](#) galvenie temati: [izglītības un apmācības kvalitāte un taisnīgums](#) un [Digitālās izglītības rīcības plāns](#).

⁴⁷ [Savienība, kurā valda līdztiesība: pirmais rīcības un sasniegumu gads](#).

⁴⁸ [Erasmus+](#) — ES programma izglītības, apmācības, jaunatnes un sporta jomā.

⁴⁹ [Eiropas Solidaritātes korpusa](#).

⁵⁰ [Programma “ES – veselībai”](#).

⁵¹ [Programmas InvestEU klimata un infrastruktūras fondi](#).

3) ES rīcība un atbalsts romu līdzdalības, iekļaušanas un daudzveidības veicināšanai

Turpinot jau iedibināto praksi, Komisija sadarbosies ar ES Padomes prezidējošo dalībvalsti, lai nodrošinātu, ka romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības jautājumi aizvien ir politiskās darba kārtības augšgalā.

Komisija turpinās sekmēt transnacionālas partnerības, savstarpēju mācīšanos un zinātības un daudzsološas prakses piemēru apmaiņu, atbalstot: i) valstu kontaktpunktu romu jautājumos tīklu, ii) Eiropas romu iekļaušanas platformas izveidi, iii) projekta *Roma Civil Monitor* īstenošanu, iv) sadarbību ar Eiropas līdztiesības iestāžu tīklu (*EQUINET*) un tīklu *EURoma*.

Komisija arī turpinās sadarbību un partnerību ar Eiropas Parlamentu un romu pilsonisko sabiedrību, atzīmējot Starptautisko romu dienu.

Šajā novērtējumā izdarītie konstatējumi arī tiks pārrunāti ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām Komisijas PSO konsultatīvajā grupā, kā arī 2021.–2025. gada iniciatīvas *Roma Civil Monitor* īstenošanas ietvaros, lai identificētu labāko rīcības virzienu trūkumu novēršanai un veidus, kā tos pārvarēt, un atkārtotu un paplašinātu daudzsološas prakses piemērus.

Komisija turpinās veicināt daudzveidību un iekļautību programmas “Radošā Eiropa”⁵² ietvaros, kā arī romu iekļaušanu darbvietās ES daudzveidības hartu platformas⁵³ ietvaros. Komisijas jaunā Cilvēkresursu stratēģija⁵⁴ veicinās tās personāla daudzveidību, tiecoties prakses un štata vietās pieņemt vairāk cilvēku no nepietiekami pārstāvētām grupām un etniskajām minoritātēm. Komisija, iesaistot Līdzdalības un apspriešanas demokrātijas kompetenču centru⁵⁵, sniedz arī padomus iekļaujošu iedzīvotāju iesaistes pasākumu veidošanā, kas var palīdzēt veicināt romu iedzīvotājus iekļaujošu politisko un vietēja mēroga līdzdalību Eiropā.

4) ES rīcība un atbalsts līdztiesības veicināšanai un antičigānisma apkarošanai

Komisija — atbilstoši savām saistībām veicināt pozitīvus vēstījumus par romiem un pozitīvus paraugus no romu vidus, kā arī apkarot antičigānismu, stereotipizēšanu, pret romiem vērstu retoriku un naida runu — turpinās darbu ar šiem jautājumiem, iesaistot augsta līmeņa grupu naida runas un naida noziegumu apkarošanai, sadarbībā ar Eiropas Padomi jaunajā projektā *EQUIROM*⁵⁶.

9. NOBEIGUMS

ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos un Padomes ieteikumā iekļautie galvenie mērķi, mērķrādītāji un pasākumi dažādā apmērā ir atspoguļoti valstu stratēģiskajos satvaros romu jautājumos (VSSRJ). Lai VSSRJ radītu vēlamus rezultātus līdz 2030. gadam, starp visām

⁵² [Programma “Radošā Eiropa”](#).

⁵³ [ES Daudzveidības hartu platforma](#): šī platforma ir vieta, kur saistībā ar jau esošajām Eiropas Daudzveidības hartām (pašlaik tādas ir 26) var dalīties pieredzē un apmainīties ar labās prakses piemēriem.

⁵⁴ Komisijas [cilvēkresursu stratēģija](#).

⁵⁵ [Līdzdalības un apspriešanas demokrātijas kompetenču centrs](#).

⁵⁶ Projektu “Romu līdztiesība un brīvība no diskriminācijas” (*EQUIROM*) īsteno Eiropas Padome ar finansējumu, kas pieejams uzaicinājuma iesniegt priekšlikumus CERV-2021-COEU-1 ietvaros.

attiecīgajām ieinteresētajām pusēm ir jāizveido un jāuztur spēcīga partnerība, rezultatīvi reaģējot uz valstij specifiskiem izaicinājumiem, rūpīgi uzraugot progresu un korigējot un atjauninot VSSRJ, kad tas nepieciešams. Komisija turpinās darboties ES līmenī, nodrošinot pilna apmēra atbalstu šajā jomā.

Komisija aicina dalībvalstis maksimāli izmantot Komisijas novērtējumu, konstatējumus un padomus uzlabojumiem un ziņot par savu progresu līdz 2023. gada jūnijam atbilstoši Padomes ieteikumam. Nākamajā Komisijas paziņojumā tiks novērtēti dalībvalstu pirmie ziņojumi par savu valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos īstenošanu un progresu, kas panākts virzībā uz 2030. gada mērķrādītāju izpildi.

FRA ir apņēmusies veikt jaunu romu apsekojumu 2024. gadā. Tās rezultāti apvienojumā ar dalībvalstu divgadu ziņojumiem pilnveidos dalībvalstu, kā arī Komisijas spējas mērīt panākto progresu virzībā uz 2030. gada mērķrādītāju izpildi, kā noteikts ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos. Šā progresa mērīšanā Komisija cieši sadarbosies ar *FRA*.

Progress to īpašo jautājumu risināšanā, ar kuriem saskaras romi, ir būtisks pārbaudījums gan Savienībai, kurā valda līdztiesība, gan ES plašākā mērā, un Komisija ir apņēmusies garantēt, ka ES līmeņa pienesums šajos centienos tiks turpināts.